

Vahvat rahataidot lapsiperheille – VaRa-intervention satunnaistettu kontrolloitu tutkimus VaRa
VN/10969/2024

VÄLIRAPORTTI
25.9.2025

Dosentti Anniina Kaittila, VTT Katri Viitasalo
Turun yliopisto, Sosiaalitieteiden laitos, Invest tutkimusyksikkö
sairai@utu.fi / katri.viitasalo@helsinki.fi

Raportin työstämiseen ovat osallistuneet: Meri Moisio, Emmi Niklander, Katri Viitasalo, Anniina Kaittila, Aliisa Kuronen

1. Perustiedot

Sosiaali- ja terveysministeriö on myöntänyt Turun yliopistolle 400 000 euroa valtionavustusta -nimisen tutkimushankkeen toteuttamiseen.

Hanketta toteutetaan yhteistyössä Oikeusministeriön rahoittaman hankkeen Lapsiperheen vahvat rahataidot (VaRa) -intervention jatkokehitys ja tutkimus -hanketta. Interventiotutkimuksen tarkoituksena on tutkia, miten taloussosiaalityöllä voidaan tukea lapsiperheitä, joilla on talousvaikeuksia. Hanketta johtaa Katri Viitasalo Helsingin yliopistosta.

Hankkeen yhteistyökumppaneina ovat Itsenäisyyden juhlavuoden lastensäätiö (Itla), Suomen Pankin talousosaamistoiminto, järjestöt (Marttaliitto, Takuusäätiö, Ensi- ja turvakotien litto) sekä interventiota toteuttavat hyvinvointialueet, yritys ja järjestö.

Yhteistyöhankkeen päätoteuttaja eli Turun yliopisto siirtää osatoteuttajalle erityisavustusta kustannusarvion mukaan seuraavasti: Itä-Suomen yliopisto 75 757 euroa.

Hankkeen hallinnoijana toimii hakija Turun yliopisto ja hankkeen vastuuhenkilönä (tutkimuksen vastuullisena johtajana) toimii dosentti, yliopistonlehtori Anniina Kaittila ja apulaisjohtajana YTT erikoistutkija Katri Viitasalo. Hankkeessa työskentelevät lisäksi VTT erikoistutkija Tuula Kaitsaari, VTM projektitutkija Meri Moisio ja FM korkeakouluharjoittelija Emmi Niklander (Turun yliopisto) sekä Siiri-Liisi Kraav (Itä-Suomen yliopisto). Lisäksi hanketiimiin kuuluvat edellä mainitulla Oikeusministeriön rahoituksella VTM projektitutkija Aliisa Kuronen, tutkimusavustaja Paula Niku.

Lisäksi hankkeen tutkimusryhmään kuuluu tutkijoita sosiaalityöstä, sosiaalityeistä, kulutustutkimuksesta ja psykologiasta eri yliopistoista. Lisätietoja tutkimusryhmästä hankkeen nettisivuilta <https://sites.utu.fi/vara/>

2. Tutkimuksen tavoitteet, tutkimusongelma ja -tehtävät

Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella Lapsiperheen vahvat rahataidot (jatkossa VaRa) -intervention vaikuttavuutta ja vaikutusmekanismeja. VaRa on suomalaisen kontekstiin soveltuva taloussosiaalityön interventio, jonka tarkoituksena on parantaa lapsiperheiden vanhempien talousosaamista ja taloudellista minäpystyvyyttä sekä vähentää mahdollista taloudellista ahdistuneisuutta. VaRa koostuu viidestä tapaamisesta, ja sen toteutuksesta vastaa perheen kanssa työskentelevä sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja.

Nykyinen tutkimus on jatkoa satunnaistetulle kontrolloidulle (RCT) pilottitutkimukselle, jossa VaRa-interventio alunperin kehitettiin (Kaittila ym., 2024). Pilottitutkimuksen tulokset olivat lupaavia. Pilottitutkimuksessa oli mukana 30 sosiaalityön asiakasta, joista 24 osallistui kaikkiin kolmeen mittaukseen. Koeryhmään arvotuista 16 asiakkaasta 14 osallistui kaikkiin viiteen tapaamiskertaan, eli pysyvyysaste oli korkea. Sekä sosiaalityön asiakkaat että intervention toteutukseen osallistuneet ammattilaiset pitivät VaRa-interventiota hyväksyttävänä. 14: sta intervention kokonaan suorittaneesta asiakkaasta 13 koki intervention hyödylliseksi. Myös ammattilaisten laadulliset haastattelut osoittivat, että ammattilaiset kokivat intervention parantaneen asiakkaiden taloudellista toimintakykyä. Pilottihankkeessa oltiin lisäksi kiinnostuneita myös VaRa-intervention alustavasta vaikuttavuudesta. Tulosten mukaan koeryhmän talousosaaminen ja taloudellinen minäpystyvyys paranivat, kun taas taloudellinen ahdistuneisuus väheni. Myös kontrolliryhmän keskuudessa havaittiin samansuuntainen mutta pienempi muutos. Pilottihankkeen

positiivisten tulosten perusteella voitiin todeta, että VaRa-intervention vaikuttavuutta on perusteltua tarkastella laajamittaisen RCT-tutkimuksen keinoin.

Tämän tutkimuksen tutkimuskysymykset ovat:

1. Onko talousvaikeuksissa olevilla koeryhmään arvotuilla sosiaalityön asiakkailla, jotka saavat VaRa-intervention tavanomaisten palveluiden lisäksi, parempi talousosaaminen kuin niillä sosiaalityön asiakkailla, jotka arvotaan kontrolliryhmään ja jotka saavat vain tavanomaisia palveluita?
2. Onko koeryhmällä kontrolliryhmään verrattuna vähemmän taloudellista ahdistuneisuutta, enemmän taloudellista voimaantumista ja korkeampi terveyteen liittyvä elämänlaatu?
3. Mitkä mekanismit voivat selittää mahdolliset parannukset talousosaamisessa, taloudellisessa ahdistuneisuudessa, taloudellisessa minäpystyvyydessä ja terveyteen liittyvässä elämänlaadussa?
4. Kenelle VaRa-interventio on vaikuttava?
5. Kuinka kustannusvaikuttava VaRa-interventio on?

3 Aineistot ja keskeiset tutkimusmenetelmät

Tutkimuksen kulku

Tutkimus on RCT-tutkimus, jossa hyödynnetään mixed methods -lähestymistapaa. Tutkimukseen kutsutaan mukaan sosiaalityön asiakkaita ja ammattilaisia aikuissosiaalityöstä, lapsiperhesosiaalityöstä, lastensuojelusta, terveyssosiaalityöstä sekä kolmannen sektorin järjestöistä ja yrityksistä. Ammattilaiset ovat joko sosiaalityöntekijöitä tai sosiaaliohjaajia. Asiakkaiden osalta tutkimuksen tärkeimpiä sisäänottokriteerejä ovat: 1) perhe on kokenut taloudellisia vaikeuksia tai taloudellista ahdistuneisuutta viimeisen kuuden kuukauden aikana ja 2) perheessä asuu vähintään puolet ajasta vähintään yksi alaikäinen lapsi. Perheet voivat olla yhden tai kahden vanhemman perheitä. Tärkeimmät poissulkukriteerit ovat: 1) vanhemmat eivät osioi suomen kielellä, 2) käynnissä on perheen sisäinen rikosprosessi tai 3) perheessä on muu kriisitilanne, joka ammattilaisen arvion mukaan estää interventiotyöskentelyyn sitoutumisen.

Käytännössä asiakasvalinta etenee siten, että tutkimukseen osallistuvat ammattilaiset käyvät omat asiakkuutensa läpi, ja tarjoavat sopiville asiakkaille mahdollisuutta osallistua tutkimushankkeeseen. Asiakkaille painotetaan osallistumisen vapaaehtoisuutta ja sitä, ettei osallistumatta jättäminen vaikuta kielteisesti esimerkiksi asiakkaan kohteluun sosiaalitoimistossa. Asiakkaila on mahdollisuus harkita osallistumistaan rauhassa. Mikäli asiakas on halukas osallistumaan tutkimukseen ja toimittaa allekirjoitetun suostumuslomakkeen, tehdään hänen kanssaan ensimmäinen määrällinen kysely. Tämän jälkeen asiakas arvotaan joko koe- tai kontrolliryhmään. Koeryhmälle tarjotaan VaRa-interventio, kontrolliryhmä saa puolestaan sosiaalitoimesta sitä tukea, mitä he saisivat ilman tutkimustakin. Lisäksi kontrolliryhmälle tarjotaan tutkimuksen aineistonkeruun päätyttyä aiheeseen liittyvä itseopiskeltava materiaalipaketti.

Aineistot

Tutkimuksessa kerätty aineisto muodostuu kolmesta kokonaisuudesta: määrällisestä kyselyaineistosta, formatiiviseen arviointiin liittyvästä aineistosta sekä laadullisesta haastatteluaineistosta. Nämä aineistokokonaisuudet on kuvattu tarkemmin alla.

1. Määrällinen aineisto kerätään kaikilta tutkimukseen osallistuvilta sosiaalityön asiakkailta kolmessa eri mittauspisteessä: ennen interventiotyöskentelyn aloittamista, viikon sisällä intervention viimeisen tapaamisen jälkeen sekä kolmen kuukautta viimeisen interventiotapaamisen jälkeen. Kukin mittauskerta kestää noin 20-30 minuuttia. Asiakas voi vastata kyselyyn joko puhelimitse tai sähköisesti REDCap-kyselylomakkeen kautta. REDCap on sähköinen aineistonkeruutyökalu, joka mahdollistaa sensitiivisen tutkimusaineiston keruun tietoturvalisätoimilla. Kyselylomake koostuu taustakysymyksistä sekä pää- ja toissijaisiin vasteisiin liittyvistä mittareista. Tutkimuksen päävaste on talousosaaminen. Toissijaisia vasteita ovat taloudellinen minäpystyvyys, taloudellinen ahdistuneisuus sekä yleinen terveys. Yleistä terveyttä lukuunottamatta pää- ja toissijaiset vasteet olivat pilottitutkimuksessa täysin samat, ja aineistonkeruun prosessi todettiin pilottitutkimuksessa toimivaksi. Yleiseen terveyteen liittyvä mittari päätettiin lisätä tämän tutkimuksen kyselyyn, sillä (terveyteen liittyvä) elämänlaatu on tärkeä mittari kustannusvaikuttavuutta tarkasteltaessa.

2. Formatiiviseen arviointiin liittyvää aineistoa kerätään sekä koeryhmään arvotuilta sosiaalityön asiakkailta että interventiota toteuttavilta ammattilaisilta. Tässä yhteydessä kerätään kolmenlaista aineistoa: 1) asiakkaita pyydetään kunkin interventiotapaamisen alussa vastaamaan lyhyisiin tutkimuksen pää- ja toissijaisiin vasteisiin liittyviin kysymyksiin, 2) asiakkaita pyydetään kunkin interventiotapaamisen lopussa vastaamaan lyhyisiin kysymyksiin, jotka käsittelevät motivoivaa haastattelua ja yhteistyösuhdetta interventiota toteuttavan ammattilaisen kanssa ja 3) intervention fideliteetin arvioimiseksi ammattilaisia pyydetään kunkin interventiotapaamisen lopussa vastaamaan lyhyisiin kysymyksiin, jotka käsittelevät motivoivaa haastattelua sekä sitä, onnistuivatko ammattilaiset toteuttamaan interventiotapaamisen tarkoitetulla tavalla. Formatiivisen arvioinnin tarkoituksena on tuottaa aiempaa tarkempaa tietoa intervention eri osien vaikuttavuudesta. Sekä asiakkaat että ammattilaiset vastaavat edellä mainittuun kyselyihin skannaamalla QR-koodin puhelimellaan, ja täyttämällä avautuvan REDCap-kyselylomakkeen itsenäisesti. Formatiivisiin kyselyihin vastaaminen vie aikaa kerrallaan arviolta noin kaksi minuuttia.

3. Laadullista haastatteluaineistoa kerätään interventiotyöskentelyn päättymisen jälkeen sekä koeryhmään arvotuilta sosiaalityön asiakkailta että interventiota toteuttavilta ammattilaisilta. Tavoitteena on kerätä laadullista haastatteluaineistoa 15 sosiaalityön asiakkaalta ja 15 sosiaalityön ammattilaiselta siten, että osallistujia saadaan useista mukana olevista organisaatioista. Haastattelut pyritään pitämään 2-4 viikkoa viimeisen interventiotapaamisen jälkeen. Haastattelujen tarkoituksena on kartoittaa osallistujien kokemuksia interventiosta, sen vaikuttavuudesta ja mahdollisista muutostarpeista sekä syventää ymmärrystä intervention vaikutusmekanismeista. Haastattelut ovat puolistrukturoituja teemahaastatteluja ja kunkin haastattelun kesto on arviolta noin tunti. Haastattelut voidaan järjestää haastateltavan toiveiden mukaisesti joko kasvokkain tai etäyhteyksien välityksellä. Kaikki haastattelut äänitetään ja litteroidaan.

4 Tutkimuksen vaihe raportointihetkellä

Eettinen ennakkoarviointi

Tutkimus on saanut Turun yliopiston eettisen toimikunnan ihmistieteellisten tutkimusten jaostolta puoltavan lausunnon maaliskuussa 2025. Myös kaikki tutkimushankkeessa mukana olevat hyvinvointialueet, yritys ja järjestö ovat myöntäneet hankkeelle tutkimusluvat. Osalla hyvinvointialueista kesti tutkimusluvan myöntämisessä huomattava aika, jopa kuusi kuukautta. Tämä hidasti intervention käynnistämistä.

Hankkeen viestintä

Hankkeelle ja VaRa-interventiolle on tehty nettisivut, joilla tiedotetaan ajankohtaisista asioista. Sivuilta löytyy lisätietoa VaRa-interventiosta ja hankkeesta. Sivut ovat suomeksi ja englanniksi: <https://sites.utu.fi/vara>

Hankkeelle on perustettu myös LinkedIn-profiili, jolla tiedotetaan hankkeen ja intervention ajankohtaisista asioista: <https://www.linkedin.com/company/vahvat-rahataidot-lapsiperheille-tutkimushanke/>

Hankkeelle on tehty oma viestintäsuunnitelma, jonka mukaisesti hankkeesta pyritään viestimään läpi hankekauden.

Intervention kehittäminen

Pilottitutkimuksessa tuli esiin teemoja, joita interventiossa olisi tarpeen kehittää. Tämän tutkimushankkeen alkuvaihteessa näitä kehittämistarpeita käytiin läpi sekä tutkimusryhmän kesken että järjestämällä tapaamisia hankkeen kumppaneiden kanssa. Uudistamistarpeita käytiin läpi myös ammattilaisista ja kokemusasiantuntijasta koostuvan kehittäjäryhmän kesken, joka kokoontui kerran. Interventiota on kehitetty muun muassa niin, että asiakkaan työkirjan toiseen painokseen on lisätty vapaaehtoiset kotitehtävät. Kotitehtävien tarkoitus on syventää asiakkaan perehtymistä aiheeseen. Materiaalia on kotitehtävien lisäksi päivitetty ja laajennettu esimerkiksi osiota, kuinka puhua lapsille rahasta. Interventiotapaamisten aikasuositus on muutettu 60 minuutista 90 minuuttiin. Intervention lisäksi työntekijät osallistuvat intervention suorittamisen aikana yhteen tutkimuksen työntekijöiden järjestämään konsultaatiotyöpajaan. Työpajassa käydään läpi interventioon liittyviä ajankohtaisia asioita, lisäksi työpajaan sisältyy psykologian tohtorin Maarit Lassanderin luento. Työntekijöillä on mahdollisuus suorittaa kahden opintopisteen opintokokonaisuus, mikäli he suorittavat viiden tapaamisen intervention ja osallistuvat konsultaatiotyöpajaan.

Intervention toteutus ja koulutus ammattilaisille

Hanke on toteuttanut tähän mennessä yhdeksän koulutusta ammattilaisille, koulutuksiin on osallistunut 81 sosiaalityöntekijää ja ohjaajaa. Koulutettavat ovat olleet pääsääntöisesti hyvinvointialueilta, lisäksi mukana on lastensuojelupalveluita tarjoava yritys ja järjestö. Hyvinvointialueista mukana ovat olleet Varsinais-Suomen hyvinvointialue, Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue, Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue, Vantaan ja Keravan hyvinvointialue sekä Helsingin kaupunki. Lisäksi mukana ovat olleet Lausteen perhekuntoutuskeskus, sekä Resum lastensuojelupalvelut. Syksyn 2025 aikana on tarkoitus kontaktoida myös muita hyvinvointialueita ja järjestää uusia koulutuksia.

Koulutuksen jälkeen työntekijöille on toimitettu asiakasvalintaa tarkentavat ohjeet sähköpostitse ja annettu 2-3 viikkoa aikaa tehdä asiakasvalinta. Samassa sähköpostissa on lähetetty myös suostumuslomakkeet työntekijälle ja asiakkaalle.

Asiakasvalinta

Tällä hetkellä neljä työntekijää on palauttanut suostumuslomakkeet ja heidän asiakkaillensa on tehty satunnaistaminen koe- tai kontrolliryhmään. Kolme asiakasta on päätenyt kontrolliryhmään eli he saavat ne palvelut kuten normaalisti. Yksi asiakas on koeryhmässä eli työntekijä tekee hänelle viiden tapaamisen intervention. Moni työntekijä vielä käy läpi asiakaslistaansa ja yrittää löytää tutkimukseen sopivia asiakkaita. Lisäksi muutaman työntekijän kanssa, joilta ei ensimmäisen yhteydenoton hetkellä löytynyt sisäänottokriteerit täyttäviä asiakkaita, palataan uudelleen asiaan syksyn 2025 aikana.

Esitykset ja seminaarit

Olemme olleet esittelemässä (tai menossa esittelemään) hanketta seuraavissa tilaisuuksissa:

- SSWR, Strengthening Social Impact through Collaborative Research. 15–19.1 Seattle, Washington. (Viitasalo, Kaittäla)
- Uudenmaan aikuissosiaalityön verkosto, Socca, 4.10.2024 (Viitasalo)
- Monitieteiset lastensuojelun tutkimuspäivät, THL, 26.-27.11.2024, Helsinki (Viitasalo)
- Terveysosiaalityön valmennus (TALTU-hanke), Pikassos, 7.11.2024 (Viitasalo, Kaittäla)
- TALTU-hanke päätösesseminari, Pikassos, 19.11.2024 (Viitasalo, Kaitsaari)
- YLVA-hanke webinaari Huomaa perhe, muista mieli – Miten tukea talousvaikeuksissa olevien perheiden mielenterveyttä? 26.3.2025 (Viitasalo, Kaittäla)
- Nordplus meeting, 2.-3.6.2025, University of Helsinki (Viitasalo)
- Uusien maisteriopiskelijoiden tilaisuus: Sosiaalityön tutkimus esittäytyy, 15.4.2025, Helsingin yliopisto (Viitasalo, Niku)
- Sosiaalityön tieteenalan tutkimusseminari, 26.3.2025, Helsingin yliopisto (Viitasalo)
- Talousosaamisen tutkimusseminari, 28.-29.4.2025, Suomen Pankin Rahamuseo, Helsinki. (Viitasalo, Moisio, Hakovirta, Kaittäla)
- INVEST Conference 2025: Uncertainty and Resilience in Changing Societies, 14.-16.5.2025, Turku. (Niklander, Kraav)
- Soccan neuvottelukunta, VTR-rahoitteiset tutkimushankkeet, 11.9.2025, Helsinki (Viitasalo)
- European Society on Family Relations (ESFR), 25-27.6.2025, Funchal, Madeira (Kaitsaari)
- Poverty Research Seminar, Social and Public Policy Discipline, Faculty of Social Sciences, University of Helsinki, 22.9.2025 (Viitasalo)
- Helsinki Practice Research Talks: Financial Social Work, University of Helsinki, 18.11.2025 (Viitasalo)
- Inspirationseftermiddagen med tema forskning inom socialvården, Österbottens välfärdsområde, 1.10.2025, Korsholm (Viitasalo)

Julkaisut työn alla

- kaksi tieteellistä artikkelia VaRa-intervention ohjelmateoriasta

- ”Financial Social Work for Families Facing Complex Economic Hardships: Protocol for a Randomised Controlled Trial”

- “Supporting Family Financial Self-Efficacy in the Context of Social Work Services in Finland” (teoksessa Handbook on financial social work)
- “Assessing Acceptability: A Qualitative Study of Participant Experiences of a Financial Social Work Intervention, FinSoc”
- “Process Evaluation of a Financial Capability Intervention: A Qualitative Study Embedded in a Feasibility Randomized Controlled Trial”
- “Implementing the FINSOC Financial Capability Intervention to Improve Well-being in Low-Income Families: Findings and Insights” (teoksessa Handbook on social work with families)
- “Lapsiperheiden vahvat rahataidot (VaRa) -työskentely maahan muuttaneiden äitien kanssa arviointitutkimuksena” maisteritutkielma (Niku)

Valmiit julkaisut:

- VaRa-intervention manuaali
- VaRa intervention työkirja asiakkaille
- Vanhemman ja lapsen välinen talouspuhe: Kuvaileva kirjallisuuskatsaus sen merkityksestä ja hyödyistä (Emmi Niklanderin pro gradu –tutkielma)- Monitoimijaisuus lapsiperheiden taloushaasteisiin vastaamassa -blogiteksti (Kaitsaari, Viitasalo)
- Tutkimus on esierkisteröity Clinical Trials -alustalle

Kansainvälinen yhteistyö

Tutkimuksen kansainvälisiä yhteistyökumppaneita ovat professorit Ira Malmberg-Heimonen (Oslo Metropolitan University) ja professori Jin Huang (Saint Louis University). Professori Malmberg-Heimosta on konsultoitu ohjelmateorian osalta. Professori Huangille ollaan esitelty hankkeen etenemistä. Kumpaakin tullaan kutsumaan mukaan kirjoittajaksi hankkeen julkaisuihin vuosien 2025 ja 2026 aikana. Lisäksi kartoitamme mahdollisuutta järjestää kansainvälinen konferenssi taloussosiaalisuudesta vuodelle 2026 hankkeen puitteissa Suomessa.

Tutkimuksen toteutuksen haasteet

Tutkimuslupien hankinta vei osassa hyvinvointialueita huomattavasti ennakoitua kauemmin. Eräältä hyvinvointialueelta tutkimuslupaa jouduttiin odottamaan kuukausia, mikä hidasti aineistonkeruun ja interventiotyöskentelyn aloittamista.

Haasteena tutkimuksessa on ollut saada yhteys eri hyvinvointialueille. Hyvinvointialueita on yritetty saada tutkimusyhteistyöhön mutta useilta alueilta ei ole tullut mitään vastausta yhteydenottoihin, sama tilanne on ollut myös muutamalla yksityisellä toimijalla.

Työntekijät ovat osallistuneet koulutuksiin ja antaneet koulutuksesta, sekä interventioista hyvää palautetta mutta kokeneet asiakasvalinnan tekemisen haastavaksi. Jotkut työntekijät eivät ole löytäneet kriteereitä täyttäviä asiakkaita tutkimukseen. Kyseisille työntekijöille on annettu lisäaikaa asiakkaiden löytämiseen mutta mikäli se ei onnistu, tulee tutkimushankkeen keskeyttämisen työntekijöiden määrä olevan suhteellisen suuri.

5 Ensimmäisiä havaintoja tutkimuksen tuloksista

Tutkimuksen tuloksista on vaikea sanoa tällä hetkellä mitään tutkimuksen ollessa kesken. Työntekijät ovat antaneet positiivista palautetta interventioista koulutuksissa, heidän mukaansa VaRa-interventio vaikuttaa hyvältä ja monipuoliselta välineeltä käydä läpi asiakkaan talousasioita. Asiakasvalinta on parhaillaan käynnissä ja asiakkaita tutkimukseen on osallistunut neljä 22.9.2025

mennessä. RCT-asetelmissa tutkimuksen ensimmäiset tulokset palvelun vaikuttavuudesta ovat saatavilla vasta toisen mittauspisteen jälkeen, loppuvuodesta 2025.

Lähteet

Kaittila, A., Isoniemi, H., Viitasalo, K., Moisio, M., Raijas, A., Toikka, E., Tuominen, J. & Hakovirta, M. (2024) A pilot randomised controlled trial of intervention for social work clients with children facing complex financial problems in Finland (FinSoc): a study protocol. *Journal of Evidence-Based Social Work*, 21(1), 32–49.